

Katarzyna Bukowska, Mirosława Marks, Klaudia Rzetelska
AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO WE WROCŁAWIU

KATEGORIA WIEKOWA A POZIOM AGRESYWNOCI ZAWODNIKÓW I ZAWODNICZEK KADRY NARODOWEJ W TRÓJBOJU SIŁOWYM

ABSTRACT

Age groups and the level of aggressiveness in male and female members
of the Poland national powerlifting team

The question whether practicing competitive sports increases or decreases the tendency for people to behave aggressively still remains unanswered. Researchers often publish divergent findings concerning the problem, which probably results from the fact that they analyze data collected from groups of subjects who – in terms of their achievements in sport, disciplines they practice, etc. – are not homogenous. This paper continues this current of thought. Its main aim was to find out if the level of aggressiveness in male and female members of the Poland national powerlifting team is related to their length of practicing this sport. The study involved 19 members of the Poland national team (10 women and 9 men). The levels of general aggressiveness and its component parts were assessed using the Polish adaptation of the Buss-Durkee Hostility Inventory. The analysis did not show any statistically significant differences between junior and senior sports-women. In the case of men, however, certain differences were observed: senior sportsmen had notably lower levels of resentment and general aggressiveness compared to junior sportsmen. Also, the analysis revealed that the relationship between the length of practicing this sport and the levels of indirect aggression and resentment is statistically notable.

Key words: aggressiveness, powerlifting, national team, age group

WPROWADZENIE

Pojęcia „agresja” czy „agresywność” pojawiają się często, zarówno w opracowaniach teoretycznych, jak i w pracach badawczych. Mimo to zdefiniowanie ich ciągle nastęrcza sporo kłopotów, wynikających z tego, iż są one dość swobodnie stosowane w języku potocznym, a dodatkowo zajmują się nimi badacze reprezentujący różne obszary nauki. Pierwszego z nich najczęściej używa się do określenia szczególnego rodzaju zachowań, tzw. działań agresywnych, których celem jest spowodowanie psychicznej lub fizycznej szkody [1]. Drugie odnosi się natomiast do względnie trwałej dyspozycji osobowościowej, której efektem jest skłonność do przejawiania agresji [za: 2]. Ważne wydaje się też odróżnienie agresji wrogiej od instrumentalnej. Pierwsza z nich jest poprzedzona gniewem, a celem samego aktu agresji jest zadanie bólu, zranienie. Agresja

instrumentalna może również doprowadzić do bólu czy ran, ale jej cel główny jest zupełnie inny. Przykładem może być sytuacja faulu na boisku piłkarskim, którego dopuszcza się zawodnik po to, aby przeciwnik nie uzyskał bardzo dobrej sytuacji strzeleckiej [1].

W pracach badawczych z zakresu psychologii sportu problematyka związana z zachowaniami agresywnymi pojawia się stosunkowo często. Wynika to między innymi z tego, że dość mocno rozpowszechniło się przekonanie, iż agresja pomaga wygrywać. Słynne stało się stwierdzenie trenera baseballu Leo Durochera – „mili faceci przegrywają” [za: 3]. Dodatkowo pozytywna ocena zawodnika lub widowiska sportowego obfituje w sformułowania typu: „sportowa złość”, „agresywna obrona”, „ostra walka sportowa”. I nie dotyczą one zachowań tylko w dyscyplinach sportowych, w których występuje bezpośredni kontakt z przeciwnikiem, ale również w takich, w których

ten kontakt nie jest możliwy, jak siatkówka, tenis czy nawet szachy albo jazda figurowa na lodzie [4]. Mogłoby się więc wydawać, że przynajmniej w działalności sportowej nie powinno być problemów z potwierdzeniem słuszności teorii społecznego uczenia się agresji, zgodnie z którą wszelkie zachowania agresywne są wyuczone przez naśladownictwo i stosowanie wzmacnień. A skoro różne zachowania agresywne w sporcie wychynowym są tak pozytywnie oceniane i mają przynosić nagrodę w postaci zwycięstwa, to skłonność do ich przejawiania u zawodników powinna rosnąć [3]. Teoria społecznego uczenia się nie jest jednak jedyną, która mówi o pochodzeniu zachowań agresywnych. Istnieją teorie przeciwstawne, zgodnie z którymi agresja ma charakter wrodzony. Etolog Konrad Lorenz mówił o „instynkcie agresji”. Badając zwierzęta, wysunął on tezę, że agresja jest spontaniczną gotowością do walki, niezbędną do przetrwania organizmu. Freud natomiast mówił o występowaniu u człowieka instynktu życia i śmierci. Ten drugi może doprowadzić do działań samoniszczycielskich lub być skierowany na zewnątrz jako agresja wobec innych. Jest jeszcze jedna teoria, która traktuje agresję jako popęd nabyty, będący reakcją na frustrację [5]. Zgodnie z tymi alternatywnymi teoriami potrzeba agresji rośnie i musi w końcu dojść do jej rozładowania. Uprawianie sportu może być sposobem na „oczyszczenie” się z niej w sposób kontrolowany i aprobowany społecznie. Trening i walka sportowa to przeżycia kataraktyczne, powinny zatem prowadzić do obniżenia poziomu agresywności zawodników [1, 3]. Nic więc dziwnego, że pytanie: czy sport nasila czy redukuje agresywność, stało się jednym z podstawowych stawianych przez psychologów sportu zajmujących się agresją. Prowadzone badania nie dają jednak jednoznacznych odpowiedzi. Przykładowo, Siek i wsp. [6] przy użyciu kwestionariusza Bussa i Durkee badali poziom agresywności karateków z dużym stażem zawodniczym i początkujących. Jak się okazało, ci pierwsi charakteryzowali się istotnie niższymi wynikami w zakresie podejrzliwości. Jeśli chodzi o pozostałe wskaźniki agresywności, to z wyjątkiem negatywizmu we wszystkich

niższe wyniki uzyskali również zawodnicy trenujący dłużej, ale różnice nie były statystycznie istotne. To samo narzędzie badawcze wykorzystali w swojej pracy Rychta i Wysocka [7]. Badali oni zawodników lekkoatletyki, określając ogólny wskaźnik agresywności oraz poczucie winy. Juniorki i juniorzy w porównaniu z seniorkami i seniorami okazali się bardziej agresywni, różnice te jednak nie były statystycznie istotne. Analizując poczucie winy, autorzy ci stwierdzili, że juniorki uzyskały nieco wyższe wyniki w tym zakresie niż seniorki. Inaczej było w przypadku mężczyzn – u seniorów odnotowano istotnie wyższe wyniki niż u juniorów. Również Supiński i Wlazło [8] przy wykorzystaniu Inwentarza psychologicznego syndromu agresji Gasia badali agresywność lekkoatletek. Porównywali oni poziom tej cechy u kobiet z różnym stażem zawodniczym oraz z różnymi osiągnięciami sportowymi. Lekkoatletki trenujące dłużej charakteryzowały się niższą agresywnością ogólną oraz niższym poziomem większości jej szczegółowych wskaźników (wyjątek stanowiła agresywność zewnętrzna, w której skład wchodzi m.in. napastliwość słowna i fizyczna). Wszystkie różnice były jednak nieznaczące, statystycznie nieistotne, mogły być więc przypadkowe. Analizując związek poziomu agresywności z odnoszonymi sukcesami, stwierdzono, że najlepsze wyniki uzyskują lekkoatletki charakteryzujące się przeciętnym poziomem tej cechy. Dlatego autorzy sugerują, że wysoki poziom agresywności u części zawodniczek z długim stażem jest wynikiem często przeżywanego frustracji. Zalech [9] badał natomiast związek między długością stażu zawodniczego osób trenujących taekwondo a ich poziomem agresywności, mierzonym kwestionariuszem Bussa i Durkee. W zasadzie wszystkie korelacje okazały się dodatnie (wyjątek stanowiła napastliwość fizyczna, w której współczynnik korelacji wyniósł $-0,001$), czyli dłuższy staż treningowy wiązał się z wyższym poziomem agresywności. Największa siła związku wystąpiła w zakresie napastliwości słownej – współczynnik korelacji wyniósł $0,35$ i okazał się statystycznie istotny. Szmajke i Doliński [4] przytaczają rezultaty badań różnych autorów. Wynika

z nich, że młodzież mająca większe doświadczenie w uprawianiu sportów „wysokiego kontaktu” przejawia większą skłonność do zachowań agresywnych zarówno w sporcie, jak i w życiu codziennym niż młodzież, która takich doświadczeń ma mniej. Podają oni też wiele prac potwierdzających, że gotowość do agresji rośnie u osób angażujących się w gry o charakterze rywalizacyjnym oraz w rywalizację sportową.

Zgodnie z zaprezentowanymi danymi z literatury przedmiotu można pokusić się o stwierdzenie, że uprawianie sportu wyczynowego może zarówno nasilać skłonność do zachowań agresywnych, redukować ją, jak i nie mieć z nią żadnego związku. Brakuje bardziej szczegółowych badań, które wskazywałyby, skąd taka różnorodność wyników – czy znaczenie ma rodzaj dyscypliny, poziom sportowy zawodników, czy też istnieją jeszcze inne przyczyny. Z tego powodu praca ta dotyczy stosunkowo małej grupy osób badanych, ale dokładnie wyselekcjonowanej. Znaleźli się w niej tylko zawodnicy, którzy w trakcie przeprowadzania badań byli członkami kadry narodowej w trójboju siłowym. Mimo wysokich osiągnięć sportowych byli to zawodnicy różniący się stażem i doświadczeniami, ponieważ reprezentowali różne kategorie wiekowe. Sam trójbój siłowy to dyscyplina bezkontaktowa, w której presja jest wywierana na przeciwnika w sposób pośredni [por. 10]. Jest on dyscypliną stosunkowo młodą i nie cieszy się jeszcze dużą popularnością. Mimo to, wśród sportów siłowych zajmuje szczególną pozycję, gdyż dobre wyniki zależą w nim przede wszystkim od siły wszystkich partii ciała sportowców [11]. W porównaniu z innymi, pokrewnymi dyscyplinami zdecydowanie mniejsze znaczenie ma technika i gibkość zawodników. Dyscyplina ta składa się z trzech konkurencji: przysiadu ze sztangą na barkach, wyciskania w leżeniu oraz martwego ciągu. Na każdą z nich przypada kilka etapów ściśle określonych przepisami. Niespełnienie któregośkolwiek ze szczegółowych wymagań powoduje uznanie boju za nieprawidłowo wykonany. Poprawność wykonania każdej z konkurencji jest oceniana przez trzech sędziów. Podejście zostaje zaliczone, gdy przynajmniej dwóch sędziów uzna je za prawidłowo wykonane [12].

CEL BADAŃ

Głównym celem pracy jest określenie związku między stażem zawodniczym a poziomem agresywności męskiej i żeńskiej kadry narodowej w trójboju siłowym. W badaniach uwzględniony został więc podział zawodników na kategorie wiekowe. Dodatkowym celem pracy jest porównanie poziomu agresywności kobiet i mężczyzn trenujących trójbój siłowy. Aby zrealizować cel pracy, postawione zostały następujące szczegółowe pytania badawcze:

1. Czy zawodnicy i zawodniczki kadry narodowej w trójboju siłowym różnią się między sobą poziomem agresywności ogólnej, jej szczegółowych wskaźników oraz poziomem poczucia winy?

2. Czy zawodnicy kadry narodowej (w trójboju siłowym) juniorów i seniorów różnią się między sobą poziomem agresywności ogólnej, jej szczegółowych wskaźników oraz poziomem poczucia winy?

3. Czy badane podgrupy zawodników wyróżnione ze względu na płeć i kategorię wiekową różnią się między sobą poziomem agresywności ogólnej, jej szczegółowych wskaźników oraz poziomem poczucia winy?

4. Czy istnieje związek między stażem zawodniczym reprezentantów kraju w trójboju siłowym a ich agresywnością ogólną, jej szczegółowymi wskaźnikami i poczuciem winy?

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Badaniami objęto 19 zawodników kadry narodowej w trójboju siłowym, w tym 10 kobiet (5 junierek i 5 senierek) oraz 9 mężczyzn (5 juniorów i 4 seniorów). Pomiaru dokonano w trakcie ogólnopolskich zawodów w 2009 r. Średni staż zawodniczy poszczególnych grup w latach wynosił: juniorki – 2,6; seniorki – 6,6; juniorzy – 2,8; seniorzy – 14,5. W Polsce kategoria juniora obejmuje osoby w wieku między 21 a 23 rokiem życia. Największe osiągnięcia sportowe przebadanych osób kształtują się następująco: wśród junierek są dwie medalistki MŚ, jedna medalistka ME i dwie medalistki MP, wśród senierek jest jedna medalistka MŚ, trzy medalistki ME i jedna medalistka MP, wśród

juniorów jest jeden medalista MŚ i czterech medalistów MP, wśród seniorów jeden medalista MŚ, jeden medalista ME i dwóch medalistów MP.

Do badań wykorzystana została polska wersja kwestionariusza Bussa i Durkee, opracowana i zaadaptowana do polskich warunków przez Choynowskiego [za: 13]. Składa się ona ze 100 pytań, na które można udzielić trzech odpowiedzi: „tak”, „nie” oraz „nie wiem” („?”). Za każdą odpowiedź zgodną z kluczem (diagnostyczną) badany otrzymuje 2 punkty, za niezdecydowaną 1, za niezgodną z kluczem 0. Kwestionariusz ten bada siedem szczegółowych odmian agresywności: napastliwość fizyczną (npf – 14 pytań), napastliwość słowną (nps – 14 pytań), napastliwość pośrednią (npp – 10 pytań), negatywizm (ngt – 14 pytań), podejrzliwość (poj – 12 pytań), urazę (urz – 10 pytań), drażliwość (drl – 14 pytań) oraz dodatkowo poczucie winy (pw – 12 pytań). Poziom agresywności ogólnej (WO) oblicza się, sumując wyniki poszczególnych skal, bez poczucia winy [13].

Do obliczeń statystycznych wykorzystany został program Statistica 7.1, za pomocą którego obliczono test dla prób niezależnych, analiza wariancji ANOVA – test *post hoc* NIR Fishera oraz współczynnik korelacji. Za statystycznie istotne uznano wyniki, przy których prawdopodobieństwo testowe było mniejsze niż 0,05 ($p < 0,05$).

WYNIKI

Zgodnie z danymi zamieszczonymi w tab. 1, przedstawicielki kadry narodowej trójboju siłowego charakteryzują się wyższymi wynikami agresywności niż ich koledzy z reprezentacji. Wyjątek stanowi negatywizm, w którego zakresie minimalnie wyższe wyniki uzyskali mężczyźni. Mimo dość dużych różnic niektórych wskaźników agresywności, założony poziom istotności osiągnięty został tylko w jednej podskali – drażliwości. W przypadku tej cechy wyniki badanych kobiet są wyraźnie wyższe niż wyniki mężczyzn. Dodatkowo w przypadku niektórych wskaźników agresywności można mówić o występowaniu tendencji do uzyskiwania wyższych wyników przez zawodniczki niż zawodników. Jest to napastliwość fizyczna, napastliwość słowna oraz agresywność ogólna.

W tab. 2 zamieszczone zostały wyniki dotyczące poziomu agresywności juniorów i seniorów, reprezentantów kraju w trójboju siłowym. Prawie we wszystkich skalach juniorzy mieli wyższe wyniki niż seniorzy. Wyjątek stanowi drażliwość i poczucie winy. Jednak jedyna istotna różnica wystąpiła w przypadku urazy, w której zakresie seniorzy uzyskali zdecydowanie niższe wyniki niż juniorzy.

Na ryc. 1 przedstawiono średni poziom napastliwości fizycznej czterech porównywanych grup. Jak z niej wynika, najwyższym poziomem tej cechy charakteryzuje się repre-

Tab. 1. Porównanie poziomu agresywności reprezentantów kraju w trójboju siłowym, wyróżnionych ze względu na płeć

Wskaźnik agresywności	Średnia		Odchylenie standardowe		p
	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni	
Napastliwość fizyczna	9,60	4,56	6,98	4,93	0,09
Napastliwość słowna	14,00	9,44	5,16	6,06	0,09
Napastliwość pośrednia	7,10	5,33	2,85	4,12	0,29
Negatywizm	9,80	10,00	3,58	6,50	0,93
Podejrzliwość	5,90	5,89	2,77	4,96	1,00
Uraza	6,10	5,89	2,42	3,69	0,88
Drażliwość	15,20	10,67	3,16	3,46	0,01
Agresywność ogólna	67,70	51,78	13,17	24,32	0,09
Poczucie winy	9,60	8,00	4,90	3,74	0,44

Tab. 2 Porównanie poziomu agresywności reprezentantów kraju w trójboju siłowym, wyróżnionych ze względu na kategorię wiekową

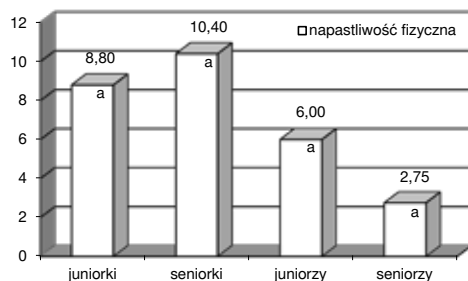
Wskaźnik agresywności	Średnia		Odchylenie standardowe		p
	juniorzy i juniorki	seniorzy i seniorki	juniorzy i juniorki	seniorzy i seniorki	
Napastliwość fizyczna	7,40	7,00	4,99	8,12	0,90
Napastliwość słowna	13,80	9,67	6,14	5,15	0,13
Napastliwość pośrednia	7,40	5,00	3,78	2,92	0,14
Negatywizm	10,90	8,78	5,93	3,80	0,37
Podejrzliwość	6,30	5,44	4,85	2,51	0,64
Uraza	7,80	4,00	2,39	2,29	0,00
Drażliwość	13,00	13,11	3,16	4,91	0,95
Agresywność ogólna	66,60	53,00	19,18	20,33	0,15
Poczucie winy	7,60	10,22	3,37	5,07	0,20

zentacja kraju senierek. Drugie w kolejności są juniorki, dalej juniorzy i zdecydowanie najniższe inklinacje do przejawiania napastliwości fizycznej mają seniorzy. Mimo dość wyraźnych różnic pomiędzy poszczególnymi grupami, żadna z nich nie okazała się statystycznie istotna. Jedynie w przypadku porównywania senierek i seniorów można mówić o tendencji do uzyskiwania wyższych wyników przez kobiety ($p = 0,09$).

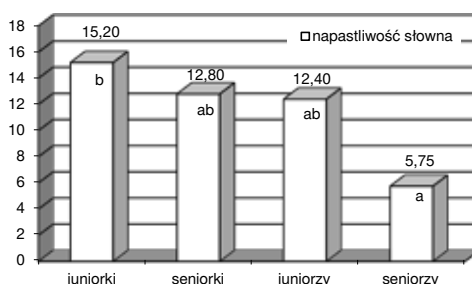
Na ryc. 2 zaprezentowany został średni poziom napastliwości słownej czterech porównywanych reprezentacji. Jak widać, najwyższe wyniki uzyskały juniorki, nieco niższe seniorki i juniorzy, natomiast zdecydowanie najniższe seniorzy. Jednak tylko różnica między juniorkami i seniorami okazała się statystycznie istotna ($p = 0,02$).

Średni poziom napastliwości pośredniej porównywanych reprezentacji zilustrowano na ryc. 3. Podobnie jak w zakresie napastliwości słownej najwyższe wyniki uzyskały juniorki, najniższe seniorzy. Juniorzy i seniorki zamienili się w tej skali kolejnością, czyli minimalnie wyższe wyniki prezentują ci pierwsi. Różnice między średnimi nie okazały się tutaj statystycznie istotne, jednak w przypadku porównania junierek i seniorów można mówić o tendencji do uzyskiwania wyższych wyników przez tę pierwszą grupę ($p = 0,07$).

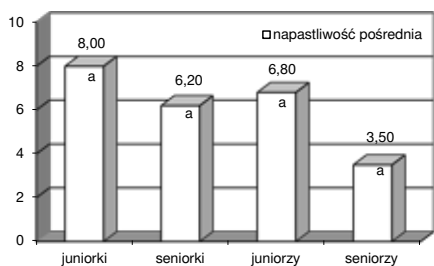
Na ryc. 4 zaprezentowany został średni poziom negatywizmu poszczególnych reprezentacji. Jak można zauważyć, najwyższą średnią odnotowano u juniorów, na kolejnym miejscu znalazły się juniorki, dalej

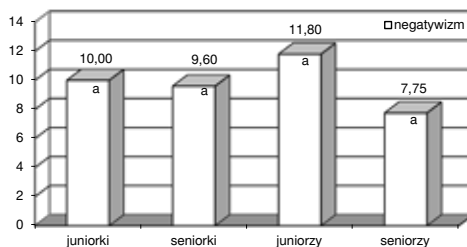
Ryc. 1. Średnia napastliwość fizyczna reprezentantów kraju w trójboju siłowym, jednakowe oznaczenia literowe wskazują na brak różnic statystycznie istotnych (seniorki–seniorzy $p = 0,09$)

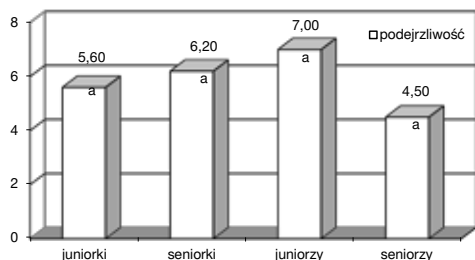
Ryc. 2. Średnia napastliwość słowna reprezentantów kraju w trójboju siłowym, brak jednakowych oznaczeń literowych wskazuje na różnice statystycznie istotne (juniorki–seniorzy $p = 0,02$)

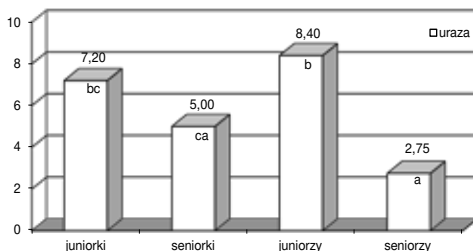
Ryc. 3. Średnia napastliwość pośrednia reprezentantów kraju w trójboju siłowym, jednakowe oznaczenia literowe wskazują na brak różnic statystycznie istotnych (juniorki–seniorzy $p = 0,07$)

Ryc. 4. Średni negatywizm reprezentantów kraju w trójboju siłowym, jednakowe oznaczenia literowe wskazują na brak różnic statystycznie istotnych (juniorzy–seniorzy $p = 0,27$)

Ryc. 5. Średnia podejrzliwość reprezentantów kraju w trójboju siłowym, jednakowe oznaczenia literowe wskazują na brak różnic statystycznie istotnych (juniorzy–seniorzy $p = 0,38$)

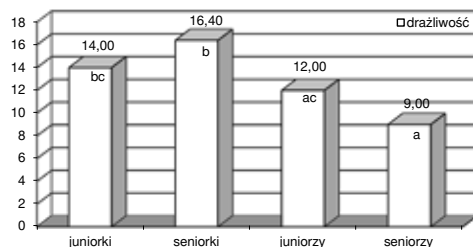

Ryc. 6. Średnia uraza reprezentantów kraju w trójboju siłowym, brak jednakowych oznaczeń literowych wskazuje na różnice statystycznie istotne (juniorki–seniorzy $p = 0,01$; seniorki–juniorzy $p = 0,03$; juniorzy–seniorzy $p = 0,002$)

seniorki i seniorzy. W przypadku tej zmiennej żadna z różnic nie okazała się statystycznie istotna.

Na ryc. 5 przedstawiono średni poziom podejrzliwości porównywanych reprezentacji. Najwyższymi wynikami w zakresie tego wskaźnika agresywności charakteryzują się juniorzy, najniższymi seniorzy. Pośrednie wyniki uzyskały seniorki i juniorki, przy czym nieco wyższą średnią stwierdzono u tych pierwszych. Żadna z opisanych tutaj różnic nie jest jednak na tyle duża, żeby okazała się statystycznie istotna.

Na ryc. 6 zobrazowany został średni poziom urazy porównywanych reprezentacji. W przypadku tej zmiennej zdecydowanie najniższe wyniki uzyskali seniorzy, nieco wyższe seniorki, na kolejnym miejscu znalazły się juniorki, a zdecydowanie najwyższy wynik mieli juniorzy. W zakresie tej zmiennej wystąpiły aż trzy różnice statystycznie istotne. Seniorzy uzyskali nieprzypadkowo niższe wyniki w zakresie urazy od juniorów

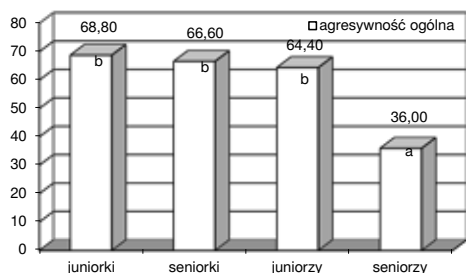
Ryc. 7. Średnia drażliwość reprezentantów kraju w trójboju siłowym, brak jednakowych oznaczeń literowych wskazuje na różnice statystycznie istotne (juniorki–seniorzy $p = 0,03$; seniorki–juniorzy $p = 0,04$; seniorki–seniorzy $p = 0,003$)

i junierek ($p = 0,002$; $p = 0,01$), seniorki natomiast – niższe wyniki od juniorów ($p = 0,03$).

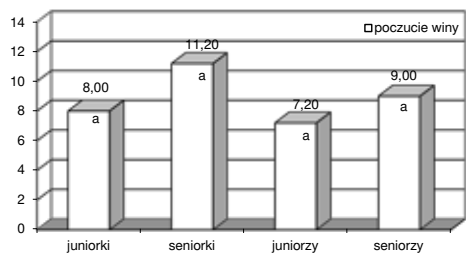
Kolejną rozpatrywaną zmienną była drażliwość. Średnie porównywanych grup przedstawione zostały na ryc. 7. Najwyższe wyniki w zakresie tej zmiennej uzyskały seniorki, nieco niższe juniorki, na kolejnej pozycji znaleźli się juniorzy i w końcu senio-

rzy. Również w zakresie drażliwości trzy różnice między porównywanymi grupami okazały się statystycznie istotne. Seniorki odnotowały istotnie wyższe wyniki od juniorów ($p = 0,04$) i seniorów ($p = 0,003$), natomiast juniorki uzyskały wyższe wyniki od seniorów ($p = 0,03$).

Na ryc. 8 przedstawiony został średni poziom agresywności ogólnej porównywanych reprezentacji. Jest on wypadkową wcześniej zaprezentowanych jej wskaźników szczegółowych. Jak widać, zdecydowanie najniższe wyniki w tym zakresie uzyskali seniorzy, co nie dziwi, jeśli zwróci się uwagę na to, że we wszystkich wcześniej przedstawionych zmiennych ta grupa miała wyjątkowo niskie średnie. Pozostałe reprezentacje różnią się między sobą minimalnie, seniorzy natomiast różnią się od nich wszystkich istotnie. Dodatkowo warto zaznaczyć, iż średnie junierek, senierek i juniorów należą do wyników przeciętnych,

Ryc. 8. Średnia agresywność ogólna reprezentantów kraju w trójboju siłowym, brak jednakowych oznaczeń literowych wskazuje na różnice statystycznie istotne (juniorki-seniorzy $p = 0,01$; seniorki-seniorzy $p = 0,02$; juniorzy-seniorzy $p = 0,03$)

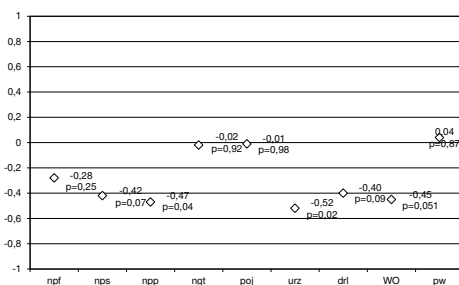

Ryc. 9. Średnie poczucie winy reprezentantów kraju w trójboju siłowym, jednakowe oznaczenia literowe wskazują na brak różnic statystycznie istotnych (seniorki-juniorzy $p = 0,17$)

gdź odpowiadają 5 stenowi (normy dla studentów wychowania fizycznego [14]), natomiast średnia seniorów odpowiada 3 stenowi, jest to więc wynik niski.

Średni poziom poczucia winy porównywanych reprezentacji pokazano na ryc. 9. Najwyższe wyniki w tym zakresie uzyskały seniorki, następnie seniorzy, juniorki i juniorzy. W przypadku tej zmiennej żadna z różnic między porównywanymi grupami nie okazała się statystycznie istotna.

Na ryc. 10 przedstawione zostały współczynniki korelacji dotyczące siły związku między stażem treningowym zawodników kadry narodowej w trójboju siłowym a ich poziomem agresywności. Jak widać, wszystkie współczynniki korelacji były ujemne (wyjątek stanowi poczucie winy – $r = 0,04$, które nie jest jednak składową agresywności ogólnej), a ich wartość mieściła się od $-0,01$ do $-0,52$. Można więc powiedzieć, że im dłuższy staż zawodniczy reprezentantów kraju, tym prezentują oni niższy poziom agresywności. Zgodnie z najczęściej stosowaną interpretacją współczynnika korelacji [15], związek między stażem a negatywizmem (ngt), podejrzliwością (poj) i poczuciem winy (pw) jest nikły. W przypadku napastliwości fizycznej (npf) korelacja jest słaba, natomiast w przypadku napastliwości słownej (nps) i pośredniej (npp), drażliwości (drl) i agresywności ogólnej (WO) – przeciętna. Jedyna wysoka korelacja występuje między stażem zawodniczym i urazą (urz). Mimo niewielkiej grupy badawczej, założony poziom istotności siły związku został

Ryc. 10. Współczynniki korelacji między stażem zawodniczym reprezentantów kraju w trójboju siłowym a wskaźnikami agresywności oraz prawdopodobieństwo testowe dotyczące siły związku

uzyskany w przypadku napastliwości pośredniej i urazy. Nieznacznie został on przekroczony przy agresywności ogólnej, napastliwości słownej i drażliwości.

DYSKUSJA

Zgodnie z zaprezentowanymi wynikami badań, w grupie osób charakteryzujących się wysokim poziomem osiągnięć sportowych w dyscyplinie, w której presja na przeciwnika wywierana jest w sposób pośredni, uwidacznia się tendencja do obniżania się poziomu agresywności wraz ze stażem zawodniczym (może to być oczywiście też bardziej ogólna zależność – obniżanie się agresywności wraz z wiekiem osób badanych). Dotyczy to przede wszystkim grupy mężczyzn, gdyż w przypadku szczegółowego porównania junierek i senierek żadna z różnic nie okazała się statystycznie istotna. Dodatkowo w przypadku niektórych wskaźników agresywności wyższe średnie uzyskały seniorki, w przypadku innych – juniorki. Znaczenie może mieć tutaj zarówno płeć, jak i staż zawodniczy. Przebadane seniorki, w porównaniu z seniorami, charakteryzują się zdecydowanie krótszym stażem treningowym. Przedstawione tu wyniki kobiet są zgodne z wcześniej zaprezentowanymi rezultatami badań Supińskiego i Wlazło [8], którzy badali zawodniczki lekkoatletyki, czyli przedstawicielki dyscypliny, w której presja na przeciwnika nie jest wywierana w sposób bezpośredni. W badaniach wymienionych autorów również nie została wykazana żadna istotna różnica w poziomie agresywności między grupami charakteryzującymi się zróżnicowaną długością stażu treningowego. Poziom agresywności zawodniczek, wyróżnionych ze względu na kategorię wiekową, określany był też w pracy Szmajke i Gorajczyk [16]. Badali oni koszykarki: kadetki, juniorki i seniorki. Między juniorkami i seniorkami wystąpiły dwie istotne różnice – w zakresie urazy i drażliwości. Wyższe wyniki charakterystyczne były dla senierek. Zdecydowanie najwyższy poziom agresywności w cytowanych badaniach prezentowały jednak kadetki. Tu różnic istotnych, w porównaniu z pozosta-

łymi grupami, odnotowano zdecydowanie więcej. Podkreślić jednak należy, że wszystkie trzy wyodrębnione grupy składały się z zawodniczek, których osiągnięcia sportowe były zróżnicowane. W przypadku podziału senierek na dwie podgrupy, różniące się poziomem uzyskiwanych rezultatów sportowych, okazało się, że istotnie niższy poziom agresywności ogólnej charakteryzował zawodniczki lepsze (były to wyniki przeciętne – 6 sten, seniorki z gorszymi rezultatami sportowymi prezentowały ponadprzeciętny poziom agresywności – 7 sten). W przypadku junierek i kadetek nie wystąpiło jednak istotne zróżnicowanie w zakresie agresywności między zawodniczkami o niższych i wyższych osiągnięciach sportowych. Charakteryzowały się one ponadprzeciętnym poziomem agresywności, niezależnie od uzyskiwanych rezultatów. Jeśli chodzi natomiast o obniżanie się poziomu agresywności wraz ze stażem zawodniczym, to w grupie mężczyzn podobny wynik odnotowano wśród karatek [6]. W badaniach tych istotna różnica dotyczyła jednak podejrzliwości, a zmienna ta nie różnicuje naszych badanych wyodrębnionych ze względu na staż. Badani karatecy najprawdopodobniej byli grupą zróżnicowaną pod względem osiągnięć sportowych, trudno też zakwalifikować ich do określonej grupy sportów, wyodrębnionych ze względu na sposób wywierania presji na przeciwnika, gdyż autorzy nie podają szczegółowych danych. A jak wynika z pracy Budnik [17], przedstawiciele karate tradycyjnego różnią się istotnie od przedstawicieli karate sportowego poziomem agresywności. Zdecydowanie wyższy poziom tej cechy charakterystyczny jest dla tej drugiej grupy, czyli przypadku, gdy presja na przeciwnika wywierana jest w sposób bezpośredni, z użyciem siły.

Analizując związek między stażem treningowym a poziomem agresywności, można stwierdzić, że uzyskane przez autorki niniejszej pracy wyniki są przeciwstawne do danych zebranych wśród zawodników taekwondo [9]. Być może znaczenie ma tutaj odmienność dyscyplin w zakresie sposobu wywierania presji na przeciwnika. Różnicowanie wyników może wynikać też z tego, że badani przedstawiciele taekwondo nie

byli grupą jednorodną pod względem osiągnięć sportowych. A jak podają Supiński i Wlazło [8], wzrost poziomu agresywności u zawodników z dłuższym stażem może być wynikiem doświadczanej frustracji, spowodowanej brakiem sukcesów sportowych. Pierwsza z przyczyn staje się też nieco mniej wiarygodna, zwłaszcza jeśli przytoczy się dane dotyczące zmniejszania się, wraz ze wzrostem długości stażu zawodniczego, poziomu agresywności bokserów [za: 16]. Podobną zależność zaobserwowano w przypadku zapaśników [18]. Tutaj również dłuższy staż zawodniczy wiązał się z niższym poziomem agresywności.

Jeśli chodzi o związek poziomu agresywności z wynikami sportowymi, to – jak wcześniej wspomniano – w przypadku lekkoatletek [8] najlepsze rezultaty uzyskiwały zawodniczki charakteryzujące się przeciętnym poziomem tej cechy. Ich osiągnięcia były większe, zarówno od zawodniczek prezentujących niski, jak i wysoki poziom agresywności. Przebadane przez nas reprezentantki kraju w trójboju siłowym (juniorce i seniorki) również wykazują przeciętny poziom agresywności (5 sten). Podobnie wśród koszykarek, przynajmniej w grupie senierek, lepsze wyniki sportowe uzyskiwały zawodniczki charakteryzujące się przeciętnym poziomem agresywności (6 sten) niż ich ponadprzeciętnie agresywne koleżanki (7 sten) [16]. Nieco inne wnioski, na podstawie przeprowadzonych przez siebie badań wśród judoków i zapaśników stylu wolnego, przedstawiła Żyto-Sitkiewicz [19]. Stwierdziła ona, że w tych dyscyplinach zawodników najlepszych, w porównaniu z tymi nieco słabszymi, cechuje wyższy poziom agresywności. Warto zaznaczyć, że w jej badaniu uczestniczyli tylko mężczyźni – zawodnicy kadry narodowej i to właśnie oni podzieleni zostali na dwie grupy różniące się osiągnięciami sportowymi. Z cytowanej pracy nie wynika też, czy ten wyższy poziom agresywności najlepszych zawodników był rzeczywiście wysoki, ponadprzeciętny, przeciętny czy też niski. Z późniejszych badań przeprowadzonych na grupie zapaśników [18] wynika natomiast, że zawodnicy kadry narodowej charakteryzują się przeciętnym poziomem agresywności, a ci, którzy do niej

nie należą, prezentują wysoki poziom tej cechy. Wyniki przebadanych przez autorki niniejszej pracy mężczyzn są tylko częściowo zgodne z najczęściej obserwowaną w pracach badawczych tendencją, że największe sukcesy sportowe odnoszą zawodnicy charakteryzujący się przeciętnym poziomem agresywności. Rzeczywiście przedstawiciele trójboju siłowego, należący do kadry narodowej juniorów, junierek i senierek, nie odbiegają od normy, jeśli chodzi o poziom agresywności (5 sten). Nie potwierdza się to jednak w grupie seniorów, którzy charakteryzują się niskim poziomem tej cechy (3 sten). Być może jest to uwarunkowane długim stażem sportowym grupy.

PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badania oraz ich szczegółowa analiza pozwalają na udzielenie odpowiedzi na wcześniej postawione pytania:

1. Zawodniczki kadry narodowej w trójboju siłowym charakteryzują się wyższymi wynikami poczucia winy, agresywności ogólnej i większości jej szczegółowych wskaźników w porównaniu ze swoimi kolegami z reprezentacji. Jednak jedyna statystycznie istotna różnica występuje w przypadku drażliwości.

2. Kadra narodowa seniorów, w porównaniu z kadrami narodowymi juniorów, prezentuje wyższy poziom poczucia winy, niższy natomiast agresywności ogólnej i większości jej szczegółowych wskaźników. Różnica statystycznie istotna wystąpiła tylko w przypadku jednej zmiennej – poziomu urazy.

3. Cztery wyodrębnione kadry narodowe (juniorek, senierek, juniorów i seniorów) w trójboju siłowym różnią się istotnie napaśliwością słowną, urazą, drażliwością i agresywnością ogólną. W zakresie agresywności ogólnej istotnie niższe wyniki, w porównaniu z wszystkimi pozostałymi grupami, uzyskali seniorzy. Jeśli chodzi o napaśliwość słowną, to istotna różnica wystąpiła między seniorami i juniorkami, które to charakteryzują się wyższym poziomem tej zmiennej. W zakresie urazy seniorzy uzyskali istotnie niższe wyniki niż juniorzy i juniorki, seniorki zaś istotnie niższe wy-

niki od juniorów. Badając drażliwość, zdecydowanie najwyższe wyniki odnotowano u senierek, różniących się pod tym względem od juniorów i seniorów. Drugi co do wysokości wynik w przypadku drażliwości uzyskały juniorki, różnią się one istotnie poziomem tej cechy od seniorów.

4. Staż zawodniczy reprezentantów kraju w trójboju siłowym koreluje ujemnie z agresywnością ogólną i jej szczegółowymi wskaźnikami. Wysoka siła związku wystąpiła w przypadku urazy ($r = -0,52$). Korelacja ta jest statystycznie istotna. Przeciętną siłę związku odnotowano w przypadku agresywności ogólnej ($r = -0,45$), napastliwości słownej ($r = -0,42$), napastliwości pośredniej ($r = -0,47$) i drażliwości ($r = -0,40$). Jeśli chodzi o napastliwość fizyczną, korelacja była słaba ($r = -0,28$), w pozostałych przypadkach nikła.

Przedstawione w pracy wyniki badań oraz ich omówienie, uwzględniające rezultaty innych prac z tego zakresu, świadczą o pewnych zależnościach między agresywnością i stażem zawodniczym. Nie rozwiązują jednak do końca problemu, czy istnieje związek między długością kariery sportowej a skłonnością do zachowań agresywnych. Wyraźnie wskazują jednak na konieczność uwzględniania w badaniach dotyczących agresywności pfcí osób badanych, charakteru dyscypliny i poziomu uzyskiwanych rezultatów. Celowe wydaje się też stworzenie norm (np. stenowych) do polskiej wersji kwestionariusza Bussa i Durkee dla ogólnej populacji osób dorosłych, kobiet i mężczyzn w różnym wieku.

BIBLIOGRAFIA

[1] Aronson E., Wilson T.D., Akert R.M., Psychologia społeczna. Serce i umysł, Zysk i S-ka, Poznań 1997, 494–535. [2] Gracz J., Sankowski T., Psychologia sportu, AWF, Poznań 2000, 318–324. [3] Jarvis M., Psychologia sportu, GWP, Gdańsk 2003, 47–58. [4] Szmajke A., Doliński D., Dwie strony medalu: negatywne i pozytywne psychosocjalne skutki sportu, [w:] Tyszka T. (red.), Psy-

chologia i sport, AWF, Warszawa 1991, 202–228. [5] Zimbardo P.G., Ruch F.L., Psychologia i życie, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994, 581–628. [6] Siek S., Terelak J., Bielecki J., Wpływ ćwiczeń karate na poziom lęku i agresywności, *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 1988, 3, 63–67. [7] Rychta T., Wysocka T., Wybrane zmienne osobowościowe u zawodniczek i zawodników lekkiej atletyki, *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 1988, 1, 107–127. [8] Supiński J., Wlazło E., Agresywność lekkoatletek – studentek wf. i jej związek ze stażem oraz rezultatami sportowymi, [w:] Kiczko A. (red.), Problemy badawcze w lekkoatletyce, AWF, Wrocław 1995, 215–228. [9] Zalech M., Poziom agresywności studentów trenujących taekwondo, *Kultura Fizyczna*, 2002, 5–6, 18–22. [10] Marks M., Bukowska K., Agresywność zawodników wyczynowych – studentów AWF reprezentujących różne kategorie dyscyplin sportowych określonych ze względu na rodzaj presji wywieranej na przeciwnika, [w:] Supiński J. (red.), Agresja a kultura fizyczna, *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 2005, 79, 139–150. [11] Jasiak H., Bądź silny i sprawny, Agencja Wydawnicza Varsovia, Warszawa 1989. [12] www.powerlifting-ipf.com [data dostępu: 3.07.2010]. [13] Siek S., Wybrane metody badania osobowości, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1993, 278–291. [14] Wlazło E., Osobowościowe i sytuacyjne determinanty celowego zachowania się człowieka w świetle badań psychologicznych, *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 1991, 25. [15] Stanisław A., Podstawy statystyki dla prowadzących badania naukowe, Odcinek 21: Analiza korelacji, *Medycyna Praktyczna*, 2000, 10, 176–181. [16] Szmajke A., Gorajczyk M., Klimat sportu. Staż i poziom sportowy a gotowość do agresji oraz skuteczność w grze u kobiet uprawiających koszykówkę, [w:] Wlazło E. (red.), Psychologia grupy sportowej, *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 69, 155–179. [17] Budnik D., Karate tradycyjne i sportowe a poziom agresywności adeptów, [w:] Supiński J. (red.), Agresja a kultura fizyczna, *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 2005, 79, 123–129. [18] Kurpel R., Żurek P., Botwina R., Poziom agresywności a osobowościowe i pozaosobowościowe uwarunkowania sukcesu w zapasach, [w:] Supiński J. (red.), Agresja a kultura fizyczna, *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 2005, 79, 49–57. [19] Żyto-Sitkiewicz D., Osobowościowe wyznaczniki sukcesu sportowego (na przykładzie wybranych dyscyplin sportów walki – judo i zapasów), *Roczniki Naukowe AWF w Warszawie*, 1986, 29, 129–148.